

Од XVI век, а особено во XVIII и XIX век, настанаа нови градби во Ватикан, особено оние што биле наменети за музејски и галериски експонати.

Вон сомневање е дека и во Латеран и на Капитолин и на други места во Рим имало исто така важни настани, но овие овде, што имале значење дури и во светски рамки, се издвојуваат за да бидат споменати според веќе одамна познатите податоци<sup>8</sup>).

*Д. Петрушевска*

## РАЗРАСНУВАЊЕ НА ЕДНА НАУКА

(По повод на I-от меѓународен конгрес на микенолозите)

Во областа на античките студии, во последниве две децении брзо се разви и високо се издигна една нова научна гранка — микенологијата. Нејзиниот развој е од особено значење и за историчарите, зашто таа им овозможува да навлезат во проучувањето на, засега, најстариот познат период од грчката историја.

Повеќе од половина век, една друга наука го отвораше патот што водеше кон разрешување на проблемите и кон подобро запознавање со овој период од грчката историја, а тоа е археологијата. Епохалните откритија на Х. Шлиман во континентална Грција (Микена и Тиринс) и на А. Еванс на Крит (во Кнос) беа темели на коишто се изгради оваа нова научна гранка. И како што откритијата на Шлиман и Еванс предизвикаа во свое време восхит, а она од Шлиман направи и пресврт во науката, особено во хиперкритичното пријдување кон проучувањето на историјата, така во нашево време ние сме сведоци на едно не помалку значајно откритие на М. Вентрис, кое, можеби, не направи голем пресврт, но внесе многу светлина во нејасната историја на Грција од II-от милениј пред н. е.

Има нешто зачудувачко и феноменално што им е заедничко и на двете големи откритија во полето на антиката, во ископувањата на територијата на Грција и во дешифрирањето на микенското писмо а тоа е што главните актери, кои во нив се прославија, беа луѓе што само како аматери ѝ пријдоа на целата работа — Хајнрих Шлиман, германски трговец, но пасиониран читател и обожавател на Хомер, и Мајкл Вентрис, талентиран англиски архитект, за кого одгатнувањето на микенското писмо претставувало „hobby”.

Има и извесни разлики во делото на овие двајца големи луѓе: Шлиман мораше да ги урива неточните, но закоренети во науката мислења на современите авторитети и, окружен со недоверба, во една долга и

<sup>8</sup>) F. Dunbar. Rom, Sechshundert Bauwerke der Ewigen Stadt, Deutsche Buch — Gemeinschaft, Berlin, 1943; M. Borgatti, Il Mausoleo di Adriano e Castello Sant' Angelo, Roma, 1929; C. Gerasoli, Sulla chiesa e la piazza del Pantheon, Roma, 1909; C. Cecchelli, Il Vaticano, Milano, 1927; G. Fattorusso, Wonders of Italy, Florence, 1937.

тешка борба да ја извојува својата победа; Вентрис, одејќи по веќе набежаните патишта и ползувајќи се со постигнатите резултати од своите претходници, во постојан контакт и соработка со учените од разни земји, го најде клучот за своето генијално откритие.

За дешифрирањето на критско-микенското писмо се разбуди интерес меѓу учените уште со првото излегување на видело на овие материјали. Откако Еванс, во почетокот на нашиов век, го откри првиот архивски материјал на линеарното Б писмо во Кнос, па сè до 1953 година, кога Вентрис и Чадвик ги објавија резултатите на својата успешна работа, една низа учени се обидуваа да ја разрешат оваа голема загатка на најстарата грчка цивилизација.

Со ископувањата што беа преземени подоцна во Хагија Тријада а потоа во Пил и Микена се наголеми материјалот, а со тоа и изгледите за одгатнување на линеарното писмо станаа поголеми.

Различни беа методите по кои учените од многу земји се обидоа да го решат читањето и толкувањето на микенското писмо и на јазикот, а исто така различни беа и резултатите до кои доагаа.

Уште самиот Еванс утврдил дека критското писмо, линеарното Б, е слогово и споредувајќи го со помладото, кипарското, идентификувал неколку знаци, а исто така и неколку идеограми. Негова е заслуга што се за прв пат, иако не целосно, публикувани натписи за линеарното Б писмо<sup>1)</sup>.

Во триесеттите години од овој век шведскиот научник Персон<sup>2)</sup> и финскиот Сундвал<sup>3)</sup> го привлекоа вниманието на научната јавност со своите трудови посветени на овој проблем.

Во четириесеттите и педесеттите години, по откривањето на новиот материјал што го публикувале италијанскиот учен Џ. Пулјезе-Каратели<sup>4)</sup> и американскиот Е. Бенет<sup>5)</sup> и по целосното објавување на материјалот од Кнос, што го издаде соработникот на Еванс Џ. Мајрз<sup>6)</sup>, се прошири полето на работа врз дешифрирањето на микенското писмо.

Во овој период на работа значајни се обидите на чешкиот учен Б. Хрозни<sup>7)</sup>, на бугарскиот лингвист В. Георгиев<sup>8)</sup> и особено на американската научничка Алиса Кобер<sup>9)</sup>. Сите овие учени, иако имаа дојдено до

<sup>1)</sup> A. J. Evans, *Scripta Minoa*, vol. I: The Hieroglyphic and Primitive Linear Classes, Oxford 1909.

<sup>2)</sup> A. W. Persson, *Schrift und Sprache in Alt-Kreta*, Uppsala (Univ. Arsskrift) 1930, Prog. 3, pp. 1—32.

<sup>3)</sup> J. Sundwall, *Altkretische Urkundenstudien*, Acta Acad. Abo, Humaniora 10, 2 pp. 1—45 (1936).

<sup>4)</sup> G. Pugliese Carratelli, *Le iscrizioni preelleniche di Haghia Triada in Creta e della Grecia peninsulare*. Monumenti Antichi 40 (1945) pp. 422—610.

<sup>5)</sup> E. L. Bennett, *The Pylos Tablets, A Preliminary Transcription*, 1951.

A Minoan Linear B Index, New Haven 1953.

<sup>6)</sup> A. J. Evans—J. Myres, *Scripta Minoa II: The Archives of Knossos*, Oxford 1952.

<sup>7)</sup> B. Hrozny, *Les inscriptions crétoises. Essai de déchiffrement*, Orientalni Ustav, Prague (1940, 1943, 1946, 1948).

<sup>8)</sup> V. Georgiev, *Le déchiffrement des inscriptions minoennes*, София 1949.

<sup>9)</sup> Alice E. Kober, повеќе статии во *American Journal of Archaeology* (№ 48, 49, 50, 52) и во *Classical Outlook*.

извесни резултати и имаа востановено извесни принципи, не постигнаа конечен успех во дешифрирањето, можеби затоа што тргнувале од претпоставката дека документите пишувани со линеарното Б писмо му припаѓале на еден негрчки јазик. Сепак, меѓу нив треба да се оддели името на А. Кобер, која воведо нов метод<sup>10)</sup> во читањето на микенските натписи, метод што многу му помогна на Вентрис во неговото дешифрирање.

Првите успеси во дешифрирањето на микенското писмо Вентрис ги постигна тогаш кога, ослободен од предрасуди, тргна од претпоставката дека јазикот на натписите е грчки (по објавувањето на првата збирка натписи од Пил, што го извршил Бенет). Дотогаш, потпаѓајќи и самиот под влијанието на научните авторитети, Вентрис сметаше дека микенските знаци не се писмо на грчки јазик и се обидувааше да ги растолкува како писмо на егруски јазик.

Веќе во 1951 и 1952 година Вентрис воспостави контакт со мнозина познати светски научници, специјалисти, известувајќи ги за своите резултати, имено дека по начинот на којшто се обиде да чита добива грчки зборови. Најблиска и најглавна беше неговата соработка со класичниот филолог од Кембриџ Ч. Чадвик, од која соработка произлезе нивниот прочуен заеднички труд „Evidence for Greek Dialect in the Mycenaean Archives“<sup>11)</sup>. Во овој труд авторите од вкупниот број 88 дотогаш познати силабички знаци точно ја определија вредноста на околу 60, што значи околу две третини, и тоа оние најчестите, со што било овозможено читањето и толкувањето на голем број документи.

Како одглас од откритието на Вентрис се појавија низа статии скоро во сите филолошки списанија, што критички, но главно позитивно, ја оценија неговата работа. Откритието на Вентрис беше одбележено и во нашата наука<sup>12)</sup>, каде покрај тоа што му беше оддадено заслуженото признание, беше критички укажано на некои неточности. Речиси во исто време беше одбележено и спротивно мислење — мислењето на скептиците<sup>13)</sup>.

Чест е случај во науката новото мислење да предизвика отпор, недоверба и сомнение кај одделни лица и кругови. Ни генијалното откритие на Вентрис не беше лишено од тоа. Имено, три години по објавувањето на својата работа, кога најголемиот број учени од сите страни му оддаваа признание, Вентрис беше жестоко критикуван од својот сонародник А. Бити<sup>14)</sup>, а нешто подоцна и од германскиот научник Е. Грумах<sup>15)</sup>.

<sup>10)</sup> Т. нр. метод на „мрежа“, којашто А. Кобер ја состави откривајќи различни наставки на едни исти зборови, одн. дека јазикот на натписите е флексивен.

<sup>11)</sup> Трудот е објавен во *Journal of Hellenic Studies*, vol. 73, стр. 84—103.

<sup>12)</sup> М. Д. Петрушевски, Големото откритие на М. Вентрис, *Ж. А. V*, стр. 387—401.

<sup>13)</sup> Љиљана Станојевиќ. Поводом дешифрирања критско-микенских натписа, *Ж. А. VI*, стр. 172—178.

<sup>14)</sup> A. J. Beattie, Mr. Ventris' Decipherment of the Minoan Linear B Script, *Journal of Hell. Stud.*, Vol. 76, pp. 1—17, — Во врска со критиката на Бити в. ја статијата на П. Илшевски „Дали е дешифрирањето на Вентрис „кула од картони“? *Ж. А. VI*, стр. 314—336.

<sup>15)</sup> E. Grumach, *Bemerkungen zu M. Ventris—J. Chadwick, Evidence for Greek Dialect in the Mycenaean Archives, Orientalistische Literaturzeitung* 52: 7/8 стр. 293—342.

Но, и покрај тоа, интересот за микенологијата сè повеќе растеше. На сите страни во Европа и во светот, стари и млади филолози, лингвисти, археолози и историчари, ползувајќи се од резултатите на Вентрис, се дадоа на работа на ова недообработено поле. Како резултат на овој интерес и работа уште во април 1965 година се одржа во Франција I-от меѓународен колоквиј на микенските студии, организиран од францускиот Centre National de la Recherche Scientifique (во замокот на Националниот центар за научно испитување, во Gif-sur-Yvette). Плодната работа на овој колоквиј — единствениот собир на којшто присуствувал и пионерот на микенологијата — објавена е во „Etudes mycéniennes”, actes du Colloque International sur les textes mycéniens (Paris 1956). Овој прв документ на меѓународна соработка во областа на микенологијата посветен е, за жал, на споменот на Вентрис, кој веќе во септември истата 1956 година трагично загина.

Разраснувањето на микенологијата од година на година беше сè позабрзано. Покрај капиталното дело од Вентрис и Чадвик „Documents in Mycenaean Greek”<sup>16)</sup>, кое претставува основна литература за секој што се занимава со микенологијата, се појавија значајни монографии како и цела една долга низа забележителни статии од најугледни научници во стручни филолошки, археолошки и историски списанија од целиот свет<sup>17)</sup>. И не само тоа. На микенологијата почнаа да ѝ се посветуваат цели списанија во кои соработуваат микенолози од разни земји. Најпрвин почна да излегува списанието „Minos” во Саламанка, во Шпанија. Не долго потоа во Рим е основан Центар за микенски студии (Centro di Studi Micenei), кој почна да издава една серија монографии, што се однесуваат на проучувањето на историјата на егејскиот свет и поодделно на микенологијата<sup>18)</sup>. Меѓу нив особено значајно е делото на А. Морпурго Мусенаеае Graecitatis Lexicon, првиот речник на микенскиот грчки јазик напишан на латински. За почетниците во микенологијата се погрижија белгискиот микенолог Л. Деруа<sup>19)</sup>, кој подготви еден увод во микенската епиграфика, а подоцна нешто слично состави и италијанскиот микенолог

---

<sup>16)</sup> M. Ventris — J. Chadwick, Documents in Mycenaean Greek, Cambridge 1956; во ова дело авторите објавија и растолкуваа 300 натписи од Кнос, Пил и Микена.

<sup>17)</sup> За микенолошката литература в. M. S. Ruipérez, Chronique bibliographique sur le linéaire B, која почна да излегува во спис. Minos од vol. III па натаму.

<sup>18)</sup> Тоа е серијата Incunabula Graeca, во која од 1961—1966 излегоа 10 обимни монографии.

<sup>19)</sup> L. Deroy, Initiation à l' épigraphie mycénienne, Roma 1962.

М. Дорија<sup>20</sup>). Во Западен Берлин списанието „Kadmos“ успеа исто така да привлече голем број соработници-микенолози, а во Рим, пред кратко време, почна да излегува списанието „Studi Micenei ed Egeo-anatolici“, што го издава горе спомнатиот центар за микенски студии.

Во меѓувреме се одржани уште три меѓународни колоквиуми (II-иот во Павија 1958, во Италија, III-иот во Винспред 1961. во САД и IV-иот во Кембриџ 1965, во Велика Британија), на кои хармоничната и срдечна соработка на микенолозите од разни земји сè повеќе се продлабочуваше, а бројот на учесниците постојано се наголемуваше. И од овие колоквиуми материјалите се објавени. Во 1966 година, во април, се одржа во Брно (Чехословачка) и еден колоквиум од микенолошките студии во рамките на големиот меѓународен конгрес „Antiquitas Graeco-Romana ac tempora nostra“<sup>21</sup>).

Сите овие различни форми на работа го покажуваат и докажуваат полетот и размавот на една млада наука.

\* \* \*

Како што се гледа, за кусо време микенологијата се разви во наука што се наоѓа на завидна висина. Изминаа само 14 години откако беа направени првите успешни чекори на ова поле, а еден достоинствен собир од најугледни научници од целиот свет потврди дека токму тие први чекори беа стабилни и правилни.

I-иот меѓународен конгрес на микенолозите што се одржа во Рим од 23. IX—3. X 1967 е пред сè афирмација на постигнатите успеси, што се должат на правилно поставените основи на оваа наука. Тоа денес секако им стана јасно и на скептиците, доколку сеуште ги има.

Работата на конгресот се одвиваше во палатата на Consiglio Nazionale delle Ricerche спроти Città universitaria, во пет сали што беа определени за таа цел. Добрата страна на организацијата на овој конгрес беше таа што пленарните седници се одржуваа пред пладне, а работата по секциите по пладне. Така им беше овозможено на сите учесници на конгресот да присуствуваат на читањето и дискусиите по главните реферати. Тоа секако го олесни времетраењето на конгресот и релативно не големиот број на учесниците. Од околу 120 предвидени учесници со реферати не присуствуваа сите. Ние не располагаеме со податоци за

---

<sup>20</sup>) М. Doria, Avviamento allo studio del miceneo: struttura, problemi e testi, Roma 1965.

<sup>21</sup>) В. го мојот приказ во Ж. А. XVI, стр. 367—368.

точниот број на присутните, кој беше далеку поголем, ни за точниот број на прочитаните реферати, бидејќи некои, како што реков, не присуствуваа, а пак други непредвидени се појавија дополнително. Уште една пофалба би можела да му се оддаде на организационото тело на овој конгрес: речиси сите реферати беа отпечатени пред самиот конгрес, некои цели а од некои само кратка содржина, со намена за внатрешна употреба на конгресистите („pro manuscriptis“), во три тома под заеднички наслов „Atti e memorie del I° Congresso internazionale di Micenologia“, што учесниците на конгресот можеа да ги набават по цена од 5.000 лири.

Од дванаесетте реферати, одржани на пленарните состаноци, централно место ѝ припаѓа секако на темата „La filologia micenea“ со која, како кореференти, настапија Е. Бенет (од Медисон, САД), Џ. Чадвик (Кембриџ, Велика Британија) и М. Лежен (Париз, Франција). Во рефератот беа набележани заклучоци и програма што се однесуваат до проучувањето на микенската палеографија, текстови и јазик. Референтите плена со своите луцидни забелешки, остроумност со која ги бранеа своите гледишта, и покрај сето тоа со искрена срдечност и природна неусиленост во обноските. А меѓу нив, пак, се одделуваше со својата проникливост и неуморна активност М. Лежен, кој, може слободно да се рече, беше *spiritus movens* на целиот конгрес, било кога ги водеше состаноците по секциите или кога дискутираше по одделните проблеми изнесувани во рефератите.

Од темите прочитани на пленарните заседанија како поинтересни за историчарите можат да се одбележат: рефератот на Ф. Шахермајер (Виена) на темата „Zum Problem der griechischen Einwanderung“, кој разбуди доста жива дискусија, па рефератите на В. Десбороу (Манчестер, Велика Британија) на темата „Storia ed archeologia nell' ultimo secolo dell' età Micenea“ и на Џ. Пулџезе-Каратели „I Micenei nella storia del Mediterraneo“.

Темите по секциите беа разделени во три групи: филологија, археологија и историја. Меѓу нив имаше повеќе интересни реферати за историчарите, како што беше рефератот на Т. Блаватскаја (Москва) „La structure politique des états achéens du second millénaire“, кој предизвика дискусија поради доста смелите заклучоци, или оној на Ј. Хармата (Будимпешта) „Ahhiyava Names — Mycenaean Names“ во кој авторот се обиде да внесе повеќе светлина во сè уште нерешениот проблем за малоазиските Ахијава.

И микенолозите од нашата земја, токму од нашиот град, ја имаа честа да бидат поканети на овој конгрес. Двајца учествуваа во работата на конгресот: М. Д. Петрушевски, како претседател на една од фило-

лошките секции и како референт на темата „Les désignations de couleurs en grec mycénien”, а П. Хр. Илиевски со рефератот „A Reexamination of PY Cn Tablets”.

На овој начин и нашата наука го даде својот придонес во работата на овој прв конгрес на младата микенолошка наука, со која скоро од нејзиното раѓање ги правеше првите чекори на полето на нејзината афирмација, па следствено ги дели со неа и своите сопствени успеси. А тоа е и пријатно и полезно.